

UTICAJ NOVE RATNE TEHNIKE NA FIZIONOMIJU RATA I ORUŽANIH SNAGA

Današnja ratna tehnika predstavlja jednu od polaznih osnova pri sagledavanju fizionomije savremenog rata. To pogotovo kad se imaju u vidu krupne, revolucionarne promene koje je prouzrokovala nova ratna tehnika u naoružanju i opremi savremenih armija. Te promene bi neminovno bitno uticale na fizionomiju eventualnog novog rata, i to verovatno do te mere da bi se on razlikovao od drugog svetskog rata više nego i jedan dosadašnji od prethodnog. Ovo stoga što su i promene koje su nastale posle drugog svetskog rata u ratnoj tehnici i naoružanju veće nego ikad ranije u istoriji između dva rata, mnogo veće nego one koje su nastale pojavom vatrenog oružja. Jer, vatreno oružje se usavršavalo sporo pa su i promene koje je ono izazvalo u karakteru i fizionomiji rata bile spore i postepene. Međutim, novo atomsko oružje je za vrlo kratko vreme osposobljeno za efikasnu upotrebu i postalo daleko razornije od klasičnog. A to predstavlja verovatno i odlučujući činilac koji je uticao na to da karakter i fizionomiju budućeg rata određuje atomsko, a ne klasično oružje koje je upotrebljavano u drugom svetском ratu.

Atomsko oružje, kao što znamo, ne samo što postoji, nego je proizvedeno u količinama koje se nikako ne mogu smatrati simboličnim. U njegovu proizvodnju uložena su i ulažu se vanredno velika materijalna sredstva. Ono je ušlo u naoružanje velikih armija. Štaviše, atomske bojeve glave su stokirane kod raketnih rampi. Te rampe imaju već sada, u miru, određene ciljeve na koje će se rakete, u slučaju rata, uputiti. Atomske avio-bombe već su okačene na krila aviona američke strategijske avijacije čiji jedan deo dežura na aerodromima, a drugi u vazduhu. Svi su oni spremni da na dati znak polete ka određenim ciljevima. Atomsko oružje se nalazi i na podmornicama naoružanim raketama, na raketnim razaračima itd. Znači, i teoretski i praktično kroz ratne doktrine i planove tvorci strategije velikih sila računaju na atomsko oružje i smatraju ga osnovnim sredstvom vođenja rata, ukoliko se on pretvori u sukob svetskih razmera. Pored toga, i mnoge male zemlje računaju, u slučaju rata, na mogućnost naoružavanja svojih armija atomskim oružjem, a i na njegovu upotrebu, ako na to budu prisiljene.

Dakle, činjenice govore da se sve pripreme vrše za atomski rat, a ne rat klasičnim sredstvima. Zato i sva razmatranja o eventualnom budućem ratu moraju polaziti od toga.

Totalni rat. Svetski rat bi se vodio atomskim sredstvima i bio bi, u to nema sumnje, totalan. On bi se vodio svim raspoloživim sredstvima, na svim prostranstvima, uključivao bi sve materijalne i ljudske izvore

i praktično potpuno izbrisao sve granice između fronta i pozadine, između borca na frontu i »neborca« u pozadini koji u privredi radi za potrebe rata ili je na neki drugi način postao njegov učesnik.

Proces uključivanja i »neborackog stanovništva« u ratne napore koji je otpočeo industrijskom revolucijom dobio je veoma široke razmere već u drugom svetskom ratu, u kome se teret rata preneo praktično na sve stanovništvo, bez obzira na pol i uzrast. A savremena ratna tehnika proizvedena posle drugog svetskog rata omogućuje da se dostignu svi ciljevi na kopnu, moru i u vazduhu. Mogućnosti savremene tehnike praktično nemaju granica. One stvaraju uslove da se u eventualnom budućem ratu težište ratnih dejstava veoma brzo može prenositi sa fronta na pozadinu, čime bi granica između fronta i pozadine u pogledu intenziteta i rezultata ratnih razaranja praktično potpuno nestala. »Rentabilni ciljevi« za atomsko oružje bili bi verovatno mnogo više industrijski i demografski centri, nego rastresito rasopredene vojne jedinice i štabovi. To pogotovo kad je realna pretpostavka da bi borbeni poreci protivnika međusobno bili izmešani te bi upotreba atomskog oružja protiv oružanih snaga često bila otežana i ograničena. U takvoj situaciji bi se ciljevi u dubokoj pozadini pojavljivali ne samo kao »rentabilni« nego i kao »najrentabilniji«, a nekad i jedino mogući. A to bi kao posledicu imalo veoma velike ljudske žrtve i to pre svega civilnog stanovništva.¹ Od ratnih razaranja ne bi u tom ratu bio pošteđen niko, bez obzira na pol, godine starosti i ispoljenu aktivnost u ratnim dejstvima. U atomskom ratu razaranja bi obuhvatilo i sva materijalna i kulturna dobra. Jednom rečju — »rat bi značio totalno razaranja svega što je čovečanstvo stvorilo«.²

Iznenadaenje i posledice. U savremenim uslovima, kada je agresivni rat osuđen ne samo moralno nego i pravno kroz dokumente OUN, nemoć je očekivati da bi rat otpočeo uz prethodnu objavu. To je, uostalom, pokazala i praksa drugog svetskog rata u kome sile Osovine nisu ni jednoj napadnutoj zemlji najavile rat. Napad je otpočeo iznenadno, bez ikakve ili uz istovremenu objavu rata. Za mnoge zemlje u svetu koje su rat dočekale nespremne, iznenadan početak rata imao je fatalne posledice na dalji tok rata.

Polazeći od ovih iskustava problemu iznenadaenja u eventualnom novom ratu poklanja se vanredno velika pažnja. To je sasvim opravdano. Jer, savremena raketna sredstva omogućuju da rat počne odjednom, prosto »pritiskom na dugme«, bez prethodne koncentracije snaga i posebnih vojnih priprema. A atomsko oružje koje bi prenosila ova raketna sredstva, omogućuje vanredno velike posledice iznenadaenja.

Međutim, činjenica da bi rat počeo iznenadno i da bi iznenadaenje moglo imati teške posledice po napadnutu zemlju ne opravdavaju i teo-

¹ Prema proračunu službe civilne zaštite SAD, samo u prvih nekoliko dana rata stanovništvo te zemlje bi imalo oko 36 miliona mrtvih i 57 miliona povređenih, tj. oko 60% od ukupnog broja stanovništva bilo bi izbačeno iz stroja. Poznata je izjava Hruščova na IX kongresu JSRP Nemačke 1962. god. da bi prvi dani rata prouzrokovali oko 800 miliona ljudskih žrtava, tj. gotovo trećinu celokupnog stanovništva sveta.

² Tito u Brazilu, septembra 1963. godine.

rije koje brane »preventivni rat« i one o pravu prvenstva u pritisku na atomski obarač. Te teorije daju iznenadnom otpočinjanju rata ulogu odlučujućeg činioca od kojeg bi zavisio ne samo tok nego i konačan ishod rata. Na toj osnovi mnogi vojni teoretičari na zapadu preporučuju agresivni rat, jer iz takvih shvatanja proizilazi kao logičan zaključak da jedino agresor ima izgleda na uspeh u savremenom atomskom ratu. Međutim, ta shvatanja bi se mogla opravdati samo ako bi se polazilo od pretpostavke da je protivnik potpuno nespreman i tehnički nesposoban. Naime, činjenica je da savremena elektronika omogućuje da se napad raketnih sredstava otkrije i da se, pre no što ta sredstva pogode određene ciljeve uzvrati, kako se u teoriji često kaže, »uništavajućim udarom«. Takve tehničke mogućnosti protivnika obavezuju agresora da izvrši, ako ne druge, a ono barem pripreme za zaštitu stanovništva vlastite zemlje. Otuda apsolutnog iznenađenja, za spremnog i tehnički sposobnog branioca, ne može biti. U svakom slučaju ne može doći do takvog iznenađenja koje može imati odlučujuće posledice na konačan ishod rata, što bi omogućilo onome ko prvi otpočne rat da samim tim i pobedi. To posebno kad se imaju u vidu i drugi činioci koji utiču na tok i ishod rata, kada se sve ne podređuje uticaju tehnike. Otuda, isto kao što su iznenadni napadi u drugom svetskom ratu stvorili ogromne prednosti silama Osovine i bitno uticali na čitav tok rata, tako bi i u savremenom ratu iznenadan napad verovatno stvorio prednosti agresoru i uticao na tok rata. Ali isto kao što iznenadni napadi nisu doveli do konačne pobede fašizma, tako oni verovatno ne bi ni danas doveli do konačne pobede reakcionarnih imperijalističkih snaga. No pri tome treba ipak uočiti kvalitetnu razliku između iznenadnog napada u drugom svetskom i iznenadnog napada u savremenom ratu, i to kako vremensku tako i u pogledu posledica na tok rata. A ta razlika nameće potrebu stalnog praćenja razvoja nauke i tehnike, potrebu stalne spremnosti oružanih snaga miroljubivih zemalja i njihovu sposobnost da na udar odgovore ne samo istog časa, već i istog minuta. A to znači da miroljubive zemlje, i pored svog antiratnog raspoloženja i vere u mogućnost pobede mira nad ratom, moraju neprekidno raditi na jačanju svoje odbrane. Svaki nehat u tom pogledu, sve dok ne dođe do opšteg razoružanja, mogao bi imati kobne posledice i po mir i po tok, a možda čak i ishod rata.

Verovatno dugotrajan rat. Pod uticajem razorne moći atomskog oružja i velike manevarske sposobnosti armija danas su se u zemljama koje raspolažu atomskim oružjem ili koje računaju sa mogućnošću da ga u slučaju rata dobiju, razvile i našle plodno tle teorije o kratkotrajnom ratu slične poznatoj nemačkoj teoriji »blickkriga«. Na takvim shvatanjima počivaju čak i zvanična mišljenja izražena u stratezijskim koncepcijama pojedinih zemalja.

Poznata su predviđanja da bi odluka o ishodu rata mogla pasti već kroz najviše mesec dana od početka ratnih dejstava i da bi se posle kraćeg perioda sređivanja za relativno kratko vreme kopnene snage »prošetale« kroz već osvojenu teritoriju protivnika i na taj način završile rat. Istu materijalnu osnovu imaju i gledanja koja predviđaju mogućnost da ishod rata bude rešen razaranjem ekonomike protivnika i pre sukoba oružanih snaga na bojnopolju.

Nema danas sumnje u to da je razorna moć savremene tehnike i atomskog oružja ogromna. Otuda i pretpostavke da bi se rat mogao završiti u kratkom vremenu imaju realnu podlogu i ne mogu se sasvim odbaciti. Međutim, treba imati u vidu da istorija ratova, naročito novija, uči da se i pored upotrebe novih tehničkih sredstava i oružja veće razorne moći ratovi nisu vremenski skraćivali, nego naprotiv produžavali. To se potvrdilo i u poslednja dva svetska rata. Jer, dok je prvi trajao 1.610 dana, dotle je drugi, koji je vođen mnogo savršenijim i razornijim sredstvima, trajao 2.190 dana.³

Prema tome, na trajanje rata nije nikad uticala samo ratna tehnika. To su činili i drugi faktori, a pre svega čovek i njegovo mnogobrojnije i svesnije učešće u ratu. Naime, nova tehnička sredstva i društvene promene stvarale su uslove da se u armije uključuje veći broj ljudi. U drugom svetskom ratu, pored milionskih armija, u borbena dejstva su se uključivale i veoma mnogobrojne mase naroda. Sve je to dovodilo do potrebe da se u ratu savlada i uništi veći broj ciljeva, na širem prostanstvu. A to je zahtevalo mnogo vremena. I kao što smo videli, ti faktori su ispoljili značajniji uticaj na vremensko trajanje rata nego ratna tehnika. Zato je teško verovati da bi i danas bilo drukčije. Jer, iako je tačno da bi posledice nuklearnog razaranja bile vanredno velike i u pogledu razaranja ekonomike i u pogledu ljudskih žrtava, i mada bi sve to imalo znatnih negativnih posledica na moralnu čvrstinu relativno velikog broja ljudi, teško je verovati da bi atomsko oružje potpuno slomilo spremnost i volju za otporom istorijski probuđenih naroda koji su postali svesni da snagama rata i reakcije treba dati krajnje odlučan otpor.

»U prošlosti, velike sile su uspevale da nametnu svoju volju materijalno slabijim narodima slanjem naoružanih ekspedicija od nekoliko stotina ili hiljada ljudi, ili naprosto demonstracijom nekoliko ratnih brodova. Ovakve ekspedicije bi završile svoj posao za nekoliko dana ili nedelja. Danas velike sile ne uspevaju da pokore te iste narode ni poslije višegodišnjeg ratovanja sa stotinama hiljada najmodernije naoružanih vojnika, mada je danas odnos materijalnih snaga u svakom pogledu mnogo nepovoljniji za narode koji se bore za svoju slobodu.«⁴

Zato je verovatno da bi se sa modernim teorijama o kratkotrajnosti rata desilo isto ono što se desilo i ranije sa sličnim. Krupova artiljerijska škola je pred prvi svetski rat proricala skraćivanje rata na 2—3 meseca, a italijanski general Đulio Duet je posle završetka tog rata smatrao da se snagama avijacije rat može dobiti za 2—3 dana, itd. Međutim, ni jedno takvo proročanstvo, kao što znamo, nije se ostvarilo. A teško je verovati da bi se i današnja takva proročanstva ostvarila. Jer, iako je uočljivo da, mnogo modernija od one iz drugog svetskog rata, današnja ratna tehnika omogućuje da se rat otpočne »pritiskom na dugme« i da se veoma brzo prodre oružanim snagama s jednog kraja teritorije protivnika na drugi, nikako se ne sme gubiti iz vida da se »pritiskom na dugme« ne može zaustaviti otpor probuđenih naroda. I zato, isto kao što brz prodor fašističkih armija kroz teritorije niza evropskih zemalja

³ Lj. Petrović, *Vojno delo* br. 1/63.

⁴ Tito, *Borba za mir i međunarodnu saradnju*, knj. VI, str. 37.

na početku drugog svetskog rata nije značio i kraj rata i otpora napadnutih naroda, tako ni danas prodor agresorskih oružanih snaga ne bi predstavljao uslov za kapitulaciju i završetak rata. Zato je verovatnija mogućnost da bi novi svetski rat bio dugotrajan, do kraja iscrpljujući i zahtevao bi krajnje umno i fizičko naprezanje od svakog čoveka.

NEKE KARAKTERISTIKE BORBENIH DEJSTAVA U SAVREMENOM RATU

Kao što je uvođenje u naoružanje armija izolučene puške sa povišenim kundakom predstavljalo kraj linijske taktike i zgusnutih streljačkih borbenih strojeva, a uvođenje tenka i aviona kraj pozicionog rata, tako će uvođenje atomskog oružja i raketne tehnike u naoružanje savremenih armija verovatno predstavljati kraj strategije velike koncentracije žive sile i vatrenih sredstava na malom prostoru koja je svoju kulminaciju doživela krajem drugog svetskog rata.

Teško je pretpostaviti da bi se pri upotrebi atomskih i raketnih borbenih sredstava moglo ma gde na uskom prostoru, kao u berlinskoj operaciji, koncentrisati samo na jednoj (sovjetskoj) strani 41.000 topova, 8.400 aviona i 6.300 tenkova,⁵ odnosno 65—102 tenka na jedan kilometar fronta,⁶ a da se pri tome ne računa sa gubicima koji bi bili nenadoknadivi. Takvo grupisanje snaga u savremenom ratu predstavljalo bi samo stvaranje idealnih uslova protivniku da za kratko vreme postigne uspehe odlučujućeg značaja.

S druge strane, u raketno-nuklearnim sredstvima današnja strategijska rukovodstva su dobila oružje kojim mogu i bez velike koncentracije žive sile i vatrenih sredstava na malim prostorima odlučujuće uticati na tok borbenih dejstava i koncentracijom i raketno-nuklearnim udarima na izabranim prostorima postizati uspehe strategijskog značaja.

U tim uslovima, umesto grupisanja mase žive sile i borbenih sredstava na težištu odbrane i pravcu glavnog udara, savremene borbene poretke će odlikovati veća dubina i elastičnost. Time će se obezbeđivati da jedan atomski udar ne uništi veće borbene jedinice i da se praznine u borbenom poretku — stvorene atomskim udarima — mogu popuniti, prodor protivnika zaustaviti po dubini, odnosno napad vlastitih snaga stalno pothranjivati svežim jedinicama. Nedostatak neposredne »fizičke« veze između borbenih poredaka pojedinih jedinica nadoknađivaće se jačom vatrenom vezom koju domet i razorna moć savremenih borbenih sredstava omogućuju.

Veću dubinu i rastresitost borbenih poredaka zahtevaće, pored nuklearno-raketnih sredstava, i mogućnost masovnije primene vertikalnog manevra koji je zajedno sa raketno-nuklearnim sredstvima u stanju teoretski, a i praktično, da »probije, zaobiđe ili preskoči svaku odbrambenu liniju, pojas ili tačku«.⁷ To nameće potrebu da se tokom svih borbenih dejstava bude spreman za otpor na čitavoj dubini prostranstva na kome se borbena dejstva odvijaju ili se mogu odvijati.

⁵ N. Voznesenski, *Ratna ekonomika SSSR u periodu otadžbinskog rata*, Beograd, 1948. god., str. 74.

⁶ *Vojno delo*, br. 3/63, str. 104.

⁷ P. Matić, *Karakter rata u svetlu savremene tehnike*, *Vojno delo* br. 6/62, str. 18.

Ofanzivna dejstva — osnovna karakteristika strategije i taktike. Upotreba raketno-nuklearnih sredstava praktično će izbrisati vremensku razliku između strategijske ofanzive i defanzive. Jer, dok se snage na frontu nalaze u strategijskoj defanzivi, pruža se mogućnost — koja će se svakako i koristiti — da se raketno-nuklearnim sredstvima stalno ostvaruju ofanzivna dejstva po protivniku. Otuda defanzivna dejstva na frontu mogu istovremeno predstavljati vremensko razdoblje najjačih ofanzivnih strategijskih dejstava raketno-nuklearnim sredstvima.

Borba za preuzimanje inicijative predstavljaće stalnu težnju komandi svih stepena, a naročito strategijskog rukovodstva, jer pri upotrebi savremenih borbenih sredstava iznenadna borbena dejstva dobijaju vanredno veliki značaj, pošto se iznenadnim dejstvom raketno-nuklearnim sredstvima mogu postići rezultati koji bi bitno uticali na dalji tok borbenih dejstava. A sve to bitno će uticati na sve ratujuće strane da ispoljavaju stalnu težnju ka ofanzivnim dejstvima, te će odbrambena dejstva verovatno predstavljati samo izraz nužnosti da se predahne i pripremi za ponovni prelazak u ofanzivu svim sredstvima i na svim prostranstvima.

Već samo postojanje atomskih sredstava i potencijalna mogućnost njihove upotrebe uslovljavaju da borbeni poreći, strategijska i taktička dejstva moraju imati karakteristike koje nameće atomski rat, pa i onda ako u konkretnom ratu budu upotrebljavana samo usavršena klasična borbena sredstva. A to obavezuje da se sve savremene oružane snage pripremaju za rat tako da ih upotreba nuklearnih sredstava ne iznenadi.

Manevarski karakter borbenih dejstava. Revolucionarni razvoj manevarskih kvaliteta savremene ratne tehnike bio je praćen razvojem i usavršavanjem sredstava za fortifikaciju i zaprečavanje. Ta sredstva su danas razvijena do te mere da se svi radovi mogu izvoditi mašinskim putem. Posebno su povećane mogućnosti zaprečavanja razornim i radioaktivnim dejstvom nuklearnog i termonuklearnog oružja. U vezi sa svim tim, za mnoge vojne teoretičare se nametnulo pitanje: neće li sve ovo ograničiti i otežati manevar u savremenom ratu?

Logično, ne može biti mesta sumnji u vanredno velike mogućnosti zaprečavanje u savremenom ratu. Isto tako, atomska razaranja bi nesumnjivo dovela do oštećenja i rušenja kopnenih komunikacija i kontaminiranja većih zemljišnih i pomorskih prostorija. Sve bi to otežavalo manevar kopnenih, a delimično i pomorskih snaga, ali ne u takvoj meri da bi on bio nemogućan. Nerealna su u tom pogledu i predviđanja da bi zbog masovne evakuacije stanovništva došlo do totalnog zakrčivanja komunikacija i onemogućavanja manevra.

Zbog svega toga, sasvim opravdano, preovlađuju mišljenja da bi savremeni rat, ako bi do njega došlo, imao izrazito manevarski karakter, da u njemu ne bi bilo neprekidnih frontova, da bi se pružila mogućnost za brže prodore koji bi omogućavali da se relativno velika prostranstva savlađuju za relativno kratko vreme. Ne ulazeći pri tome u realnost ovih ili onih proračuna o mogućnom dnevnom tempu prodiranja oružanih snaga, može se sa dosta sigurnosti pretpostaviti da bi on bio daleko iznad mogućnosti u drugom svetskom ratu. Za takvu mogućnost postoji i realna materijalna osnova. Jer, iskustvo drugog svetskog rata

je pokazalo da čak ni najsavršenija utvrđenja tipa »Mažino-linije« nisu mogla onemogućiti njihov obilazak i »preskakanje«. A u savremenim okolnostima, i pod uslovom da fortifikacijski objekti i zaprečavanje uspeju eventualno i zadržati prodor snaga na nekom od pravaca, vanredno povećane mogućnosti vertikalnog manevra u odnosu na one iz drugog svetskog rata mogu obezbediti da se svi ciljevi još brže dostignu. S druge strane, savremenim oklopnim sredstvima mogu se uspješno savladivati kontaminirani prostori i zaobilaziti porušeni ili zakrčeni delovi komunikacija, a uz primenu specijalnih sredstava za raščišćavanje i premošćavanje prepreka, uslovi su samo još više poboljšani.

Frontalno-partizanski način ratovanja. Kao odraz narastanja klasne, političke i nacionalne svesti, usložavanja i narastanja protivrečnosti savremenog društva i povećanog raskoraka između materijalnih mogućnosti visoko razvijenih i nerazvijenih zemalja današnjeg sveta, afirmisali su se kao nezamenljivi mnogi oblici masovne borbe naroda protiv agresije i svih oblika potčinjavanja. To je, kao što je već napred istaknuto, posebno afirmisalo partizanski način ratovanja kao sasvim izvestan oblik borbe mnogih naroda, u kome oni vide siguran izlaz u borbi za očuvanje ili ostvarivanje svojih ekonomsko-političkih ciljeva. Taj oblik borbe nametnuo je niz novih momenata s kojima se mora računati u savremenom ratu. Pre svega, kombinovanje frontalnog rata sa partizanskim dejstvima i drugim oblicima masovne borbe naroda onemogućava agresoru da praktično ostvari svoje ciljeve makar se oslanjao i na najsavremenija tehnička sredstva. Jer, pri takvim uslovima borbe ono što je taktički zauzeto ne može se u partizanskom ratu smatrati i stvarno osvojenim sve dok se nad osvojenom teritorijom ne uspostavi i politička vlast. Primeri oslobodilačkih pokreta u drugom svetskom ratu i posle njega to nedvosmisleno potvrđuju. Vlast agresora se u takvim ratovima svodi praktično samo na one tačke (ne teritorije) gde njegov vojnik stoji i to opet samo dok se na tom mestu nalazi. Pri takvim uslovima borbe upotreba atomskog oružja, pored toga što je u svakom pogledu otežana, ograničena i retko mogućna, može imati i vrlo negativne posledice po onoga ko ga upotrebljava. Ona se može pokazati politički, a time i vojnički, štetnom za agresora. Jer upotreba tog oružja može samo da pojača mržnju a time i otpor naroda prema agresoru.

Otuda se danas, sasvim opravdano, na partizanski način ratovanja ne gleda više kao na neku sporadičnu pojavu sa kojom se eventualno može ali ne mora računati. A iz toga je proizašla neminovna potreba prilagođavanja organizacije i formacije mnogih savremenih armija za borbena dejstva i u uslovima partizanskog rata. Naravno, zavisno od karaktera društvenog uređenja i ciljeva u eventualnom ratnom sukobu, u mnogim zemljama, pored obuke svih armijskih sastava za partizanska ili protivpartizanska dejstva, već sada se formiraju ili se vrše pripreme za formiranje posebnih jedinica namenjenih specijalno za partizansko ili protivpartizansko ratovanje. Tako su u organizacijske sastave mnogih armija u svetu ušle partizanske, diverzantske, teritorijalne, gerilske i antigerilske jedinice, komandosi, snage teritorijalne odbrane, snage unutrašnje odbrane itd. Pri tome je sasvim logično što se partizanske formacije pojavljuju u zemljama čije su armije namenjene isključivo

odbrani nacionalne nezavisnosti i slobode, a protivpartizanske u onim zemljama čije su armije namenjene ugušivanju oslobodilačkih i revolucionarnih pokreta širom sveta. Međutim, ima izuzetaka pa se i u organizacijskom sastavu intervencionističkih snaga nekih armija pojavljuje formacija gerilskih i diverzantskih jedinica s namenom da predstavljaju jezgra budućih partizanskih snaga na tuđim teritorijama. Ali, protagonisti takvih formacija u tim armijama zaboravljaju jedno — da tajna uspeha koje su mnogi oslobodilački i revolucionarni pokreti postizali partizanskim načinom ratovanja nije samo u obliku borbe i načinu organizacije oružanih snaga, već pre svega u tome što je taj oblik borbe odgovarao političkim uslovima u kojima se rat vodio i narod ga je prihvatio. Zaboravlja se, naime, ono na šta je do sada ukazano mnogo puta i na što konačno ukazuju i mnogi savremeni buržoaski vojni teoretičari među kojima i nemački general Baudišin, koji na bazi istorijskih iskustava piše da se »tajna pobjedničkih revolucionarnih armija sastojala u tome što su one, i pored sopstvenih unutrašnjih i spoljnih nedostataka, uvek bile bliže budućnosti nego što su bili njihovi konzervativni protivnici«. ⁸ Otuda je opravdanost, pa tako i korisnost postojanja i razvijanja posebnih formacija namenjenih partizanskom ratovanju u svakoj zemlji, uslovljena, pre svega, ciljevima njihove upotrebe. No, bez obzira na to, na njih se mora računati i kada njihovo postojanje nije opravdano i biti spreman za suprotstavljanje i takvom načinu dejstava savremenog agresora.

NOVA RATNA TEHNIKA, ORGANIZACIJA I FORMACIJA ORUŽANIH SNAGA

Nova ratna tehnika morala se odraziti i na organizaciju i formaciju oružanih snaga koje se pripremaju za vođenje savremenog rata. Razumljivo, kao i uvek do sada, osobene karakteristike svakog ratišta, osobenosti društveno-političkog sistema svake zemlje iz kojih proizilaze karakter, ciljevi i namena oružanih snaga, kao i osobene karakteristike ekonomskih mogućnosti pojedinih zemalja utiču i danas na organizaciju i formaciju oružanih snaga usled čega se kod svake nacionalne armije mogu uočiti posebne karakteristike. Međutim, i pored toga, pojedini procesi u razvitku oružanih snaga i osnovne karakteristike njihove organizacije su zajednički za oružane snage većine zemlja današnjeg sveta. Ti procesi i te karakteristike su uslovljeni opštim društveno-političkim, a posebno ekonomskim kretanjima u svetu. Jer kaže Engels: »Ništa toliko ne zavisi od ekonomskih preduslova kao upravo vojska i ratna mornarica. Naoružanje, sastav, organizacija, taktika i strategija zavise pre svega od postojećeg stepena proizvodnje i od komunikacija«. ⁹ Na toj osnovi, proizvodnja nuklearnog i termonuklearnog oružja, nove raketne tehnike i usavršavanje klasičnih borbenih sredstava, kao posledica opšteg ekonomskog razvoja, bitno su uticali na niz krupnih promena u organizaciji i formaciji savremenih oružanih snaga.

⁸ General-major Wolf von Baudissin, *O karakteru rata uopšte sa posebnim osvrtom na savremeni rat*, *Wehrwissenschaftliche Rundschau* br. 7/62.

⁹ F. Engels, *Izabrana vojna dela*, tom I, izd. *Vojno delo*, 1953. god., str. 13 i 14.

Novi vidovi oružanih snaga. Jedna od najznačajnijih organizacijskih promena, izazvana pojavom nuklearnog i termonuklearnog oružja i raketne tehnike, je pojava novih vidova oružanih snaga — stratezijskih raketno-nuklearnih jedinica i jedinica PVO-teritorije.

Neograničeni domet savremenih raketa i mogućnosti da prenose nuklearno i termonuklearno oružje ogromne razorne snage stvorili su uslove da se u okviru oružanih snaga najvećih zemalja današnjeg sveta pojave formacije vanredno velike vatrene moći. Njihovom upotrebom stratezijsko rukovodstvo može ostvarivati neposredan uticaj na borbena dejstva, bilo da se radi o dejstvima opštestratezijskog značaja, bilo o uticaju na tok i ishod borbenih dejstava na pojedinim operativnim ili čak i operativno-taktičkim pravcima.

Zbog takvih mogućnosti, stratezijske raketno-nuklearne jedinice dobile su u Sovjetskoj armiji mesto glavnog vida oružanih snaga,¹⁰ a ne manji značaj se pridaje u SAD avio-raketno-nuklearnim jedinicama objedinjenim u rukama komande stratezijske avijacije (SAC).

Činjenica da se u eventualnom budućem svetskom sukobu računa sa raketno-nuklearnim snagama kao nosiocem ratnih dejstava usloвила je da i odbrana od ovih dejstava dobija jedno od primarnih mesta u pripremanju i organizovanju oružanih snaga za rat. Jer, iako su dejstva stratezijske avijacije po teritoriji protivnika u drugom svetskom ratu bila veoma značajna, ona ipak nisu bila glavno sredstvo za postizanje pobede u ratu. Međutim, u savremenim dejstvima sa koncentrisanim raketno-nuklearnim udarima po čitavoj teritoriji protivnika računa se kao sa glavnim sredstvom za vođenje rata. Ukoliko branilac ne bi bio spreman da se zaštiti, ona bi bitno uticala na dalje pružanje otpora, pa prema tome i na ceo tok rata. A to od PVO-teritorije zahteva posebne napore kako u organizovanju tako i u stvaranju novih sredstava za borbu ne samo protiv aviona nadzvučnih brzina nego i protiv raketa čije brzine nadmašuju nadzvučne desetak puta.

Takav obiman i odgovoran zadatak može se poveriti samo tehnički najsavremenije opremljenim jedinicama, posebno namenjenim za odbranu čitave teritorije, koje svojom specifičnom organizacijom obezbeđuju ne samo pokrivanje čitave teritorije, nego i neprekidnu gotovost i dejstvo isključivo na tom borbenom zadatku. Zbog toga su one i u SSSR i nekim drugim zemljama organizaciono oformljene kao poseban vid oružanih snaga. U SAD su ove snage objedinjene podkontinentalnom vazduhoplovnom komandom PVO, a slična organizacijska rešenja su nađena i u ostalim savremenim armijama.

Proces integracije oružanih snaga. Iako pojava novih vidova oružanih snaga na prvi pogled stvara utisak da se zbog savremene tehnike i naoružanja u armijama odvija proces dezintegracije, nova tehnika i naoružanje su u stvari nametnuli upravo suprotan proces — proces integracije oružanih snaga kako u stratezijskom, tako i u operativnom i taktičkom obimu.

¹⁰ *Vojna strategija* od maršala Sokolovskog i grupe autora.

Savremena raketna nuklearna sredstva omogućuju da se borbena dejstva odvijaju istovremeno i podjednakom žestinom na svim prostranstvima — kopnenim, pomorskim i vazдушnim i da se težište dejstva svakog momenta i svim sredstvima — i KoV, i RV i RM — može preneti s jednog prostranstva na drugo. A to nameće potrebu da napori svih vidova oružanih snaga budu usmereni uvek ka jedinstvenom cilju, što znači da budu i planirani i dirigovani iz jednog centra — opšteg strategijskog rukovodstva. Jer danas je »uspešno vođenje ratnih dejstava moguće samo na osnovu skladne primene svih sredstava oružane borbe i objedinjenih napora svih vidova oružanih snaga«. ¹¹

Takva shvatanja su danas preovladala i u teoriji i u praksi većine savremenih armija. Najbolja potvrda za to je činjenica da se i u armiji SAD uglavnom već prevazilazi poznato rivalstvo među vidovima, kome se još 1958. godine odlučno suprotstavio tadašnji predsednik SAD Ajzenhauer izjavljujući, između ostalog, pred Kongresom: »Samostalni kopneni, pomorski i vazdušni rat zauvek je iščezao. Ako ma kada budemo uvučeni u rat, dejstvovaćemo svuda — na zemlji, na moru i u vazduhu — svim vidovima oružanih snaga, koncentrisanim u jedinstvenom naporu«.

Proces integracije se vidljivo reflektuje u sastavu novih vidova (podmornice, rakete i BA u sastavu raketno-nuklearnog vida — odnosno LA, antirakete, PAA, i dr. u sastavu PVO-teritorije). U svakom od njih su objedinjena borba sredstava kojima i baza manevra i rejoni ciljeva mogu biti i kopnena, i vazдушna i pomorska prostranstva. A slično je i sa sastavom ostalih »klasičnih« vidova.

U savremenu ratnu mornaricu uključene su relativno veoma jake snage avijacije (bilo da im nosači aviona, bilo kopno, služe kao pokretni ili nepokretni aerodrom), značajne snage mornaričke pešadije, kao i raketna sredstva namenjena za dejstvo po ciljevima na moru, u vazduhu i na kopnu.

U sastavima ratnog vazduhoplovstva danas se pored avio-jedinica nalaze veoma značajne formacije vazdušnodesantnih jedinica, a rakete predstavljaju osnovno naoružanje borbenih aviona svih vrsta.

Kopnena vojska je u svoj sastav uključila pojedine manje avio-formacije, zatim jake raketne snage namenjene za izvršavanje zadataka koje su do sada izvršavali klasična i PAA, LA i LBA, a u priobalnim područjima i pojedine plovne objekte za neposrednu zaštitu morske obale.

Proces integracije je, možda još uočljivije nego kod vidova, došao do izražaja u organizacijskom sastavu operativno-taktičkih i taktičkih jedinica u svim vidovima, a naročito u taktičkim jedinicama KoV, gde osnovnu združenu jedinicu ne predstavlja danas divizija, nego u znatnoj meri i puk i bataljon. Puk je, pored oklopnih jedinica, dobio znatno jače snage podrške, bilo u vidu povećanog broja artiljerijskih jedinica, bilo u vidu novih raketnih formacija. U pukovsku formaciju su ušle i

¹¹ Maršal Sovjetskog Saveza Malinovski — govor oficirima moskovskog garnizona 1960. godine.

jače protivoklopne snage i značajnija sredstva PVO. Na taj način, u puku su integrirani svi rodovi KoV, što je povećalo njegovu sposobnost da samostalno izvršava sve borbene zadatke. Slično puku, samo u manjem obimu, savremeni bataljon, dobivši veći broj rodova KoV-a, postao je samostalna borbena jedinica.

Objedinjujući u svom sastavu u mnogo većem obimu nego do sada sve rodove KoV (jače oklopne, artiljerijske, raketne i PVO-snage), savremena divizija je dobila i relativno značajne avio-formacije — izviđačku eskadrilu, helikoptere, avione za vezu itd. — i na taj način prerasla klasične granice združene jedinice KoV.

Kao što se vidi, proces integracije je zahvatio čitavu organizaciju oružanih snaga, ispoljavajući pri tome vidljivo svojevrzne karakteristike u tome što, s jedne strane, vodi ka organizacionom objedinjavanju borbenih sredstava vidova i rodova i njihovom usmeravanju ka jedin-stvenom cilju određenom iz centralnog strategijskog rukovodstva, a sa druge, ka osposobljavanju jedinica svih stepena za samostalna dejstva.

Povećana manevarska sposobnost. Korišćenje nuklearnih pogonskih grupa za podmornice i brodove, mlaznih i turbomlaznih motora za avione, usavršenih klipnih motora za kopnena transportna i borbena sredstva, masovnije korišćenje aviona za transport trupa i materijala itd. izvanredno mnogo su povećali manevarsku sposobnost svih sred-stava i organizacijskih sastava savremenih armija.

Zbog manevarskih kvaliteta koje su dobile, savremene pomorske snage su postale sposobne za izvršenje svakog operativnog zadatka. »Pogon sa atomskom energijom doprineo je da se povećaju te moguć-nosti (manevarske, ofanzive — prim. B. B.), dajući brodovlju auto-nomiju koja se, s obzirom na operativne zahteve, može smatrati skoro neograničenom«. ¹²

Isto tako, kroz dostizanje nadzvučnih brzina, povećanje visine leta, radijusa dejstva, osposobljavanje za let i izvršavanje zadataka u svim (i lošim) vremenskim uslovima, vanredno mnogo su povećani manevarski i ukupni borbeni kvaliteti savremenih vazduhoplovnih snaga. A sadašnji naponi ka osposobljavanju aviona da poleću sa kraćih poletno-sletnih staza, koji se pokazuju sve uspešnijim, kao i sve masovnije uvođenje helikoptera u njihov sastav, predstavljaju realne mogućnosti za dalje povećavanje tih sposobnosti.

Uvođenjem u KoV većeg broja oklopnih jedinica, stavljanjem pešadije i drugih rodova na motorna vozila — pre svega na oklopne transportere, preorijentacijom na artiljeriju sa guseničnim vozilima, povećana je manevarska sposobnost i ovog vida oružanih snaga, kako u pogledu brzine, tako i u pogledu mogućnosti savlađivanja prostora različitih karakteristika. Uticaj tih promena je takav da se danas sasvim opravdano smatra da tempo i mogućnosti u napadu KoV u savremenom ratu nisu više određeni brzinom nastupanja pešadije nego brzinom pro-

¹² General Antonio Saltini, *Uticaj atomskog oružja i projektila na kopnene, pomorske i vazduhoplovne snage.*

dora i mogućnostima oklopnih jedinica. A sve te mogućnosti još više su povećane osposobljavanjem sve većeg broja jedinica KoV za transport vazдушnim putem.

No, svi ovi podaci o povećanoj manevarskoj sposobnosti pojedinih vidova savremenih oružanih snaga bili bi nepotpuni ako se ne bi uzelo u obzir da u njihov sastav ulaze i raketna sredstva. Jer, na brodovima, podmornicama, avionima i kopnenim borbenim sredstvima raketa omogućavaju brže dostizanje svih ciljeva. Savremenim interkontinentalnim raketama može se dostići svaki cilj. One obleću zemlju za svega 90 minuta. A sve to pokazuje da savremena raketna sredstva omogućuju da se borbena dejstva za vrlo kratko vreme prenesu sa jednog pravca na drugi, sa bližeg cilja na dalji, sa jednog prostranstva na drugo.

Sve to čini manevarsku sposobnost savremenih oružanih snaga neuporedivo većom u odnosu na poznate norme iz drugog svetskog rata, što predstavlja važan uslov za povećanu borbenu sposobnost savremenih armija.

Jačanje vatrene moći. Nuklearna i termonuklearna oružja koja su ušla u naoružanje današnjih velikih armija, raketna sredstva, tehničko usavršavanje klasičnog naoružanja i njihovo mnogobrojnije unošenje u organizacijski sastav jedinica svih stepena, svih vidova i rodova ispoljili su veoma uočljiv uticaj na jačanje vatrene moći svih savremenih oružanih snaga.

Savremena raketa ili avio-bomba sa termonuklearnim punjenjem može imati jaču vatrenu moć nego sva eksplozivna sredstva upotrebljena u svim dosadašnjim ratovima. Jer, udarna snaga jedne termonuklearne bombe od 100 MGT jača je po eksplozivnoj snazi za preko petnaest puta od svih eksplozivnih sredstava upotrebljenih tokom čitavog prošlog svetskog rata, uključujući tu i dve nuklearne bombe bačene 1945. godine na japanske gradove.¹³

Današnji nosači aviona koji su poslednjih godina dostigli deplasman od 60.000 do 70.000 tona raspolažu sa 130—140 aviona u koje ulaze i nosači atomskog oružja. Konstruktivne mogućnosti su takve da sa palube takvog nosača aviona može za 10—15 minuta poleteti 60—70 aparata, a za 20—25 minuta oni se mogu spustiti na palubu.¹⁴ Po svemu tome, oni prelaze vatrene mogućnosti i velikih aerodroma, a i većih mornaričkih združenih formacija i drugog svetskog rata.

Slična poređenja se mogu izvršiti i za podmornice i druge plovne jedinice za bombardersku, lovačko-bombardersku i lovačku avijaciju i uvek će se doći do istog zaključka — da je vatrena moć svih borbenih sredstava i svih organizacijskih sastava porasla za desetine puta onde gde se radi o atomskom naoružanju, odnosno za nekoliko puta kada se

¹³ Prema podacima američkog naučnika Paulinga celokupna snaga svih eksploziva upotrebljenih u II svetskom ratu iznosila je »svega« 6 MGT. (*Politika* 4. X 1963. g.)

¹⁴ N. Gordjejev, kap. I ranga, *Savremene snage i sredstva mornarice i njihova borbena primena.*

radi o usavršenom klasičnom naoružanju. To najbolje potvrđuju mogućnosti savremene pešadijske divizije u čiji sastav još uvek nisu ušla atomska sredstva ili su ušla samo gotovo u simboličkom obimu, pa je i pored toga njena vatrena moć za 25 puta veća od vatrene moći pešadijske divizije prvog svetskog rata, odnosno za preko 4 puta veća od vatrene moći divizije drugog svetskog rata.¹⁵

No, i pored toga što su u jačanju vatrene moći svih borbenih sredstava i svih organizacijskih sastava savremenih armija do danas postignuti tako veliki rezultati, uočljiva je tendencija daljeg napredovanja u tom pogledu, pa je normalno očekivati da će svaka nova promena u borbenim sredstvima i organizacijskim sastavima nositi u sebi i nova dostignuća u jačanju vatrene moći oružanih snaga u celini, a i svakog organizacijskog sastava ponaosob.

Mobilizacijska gotovost armija. Oružanim snagama danas se nametnuo i problem borbene gotovosti mirnodopskih armija. Jer, činjenica da razorna moć nuklearnog i termonuklearnog oružja i brzina, nosivost i domet koji dostižu savremene rakete omogućuju napadaču, koji bi uspeo postići iznenađenje, da već prvim raketno-nuklearnim udarom postigne rezultate od eventualnog uticaja na tok rata u celini, nameće potrebu da branilac organizuje svoje oružane snage već u mirno doba tako da brzo odbije iznenađni napad i odgovori na udar ne samo istog dana, već istog časa, pa možda i istog minuta. U protivnom, dovodi se u pitanje braniočeva sposobnost da uopšte odgovori na primljeni udar.

Rešenje ovog problema nije se moglo tražiti kroz norme ranijih načina priprema i sisteme mobilizacije i strategijskog razvoja oružanih snaga, po kojima su mirnodopske armije predstavljale samo tzv. jezgro, najčešće samo minimalno jezgro ratnih armija. Morala su se, očigledno, tražiti nova rešenja pomoću kojih će mirnodopske armije biti potpuno sposobne da ponesu sav teret početnih ratnih dejstava, a da se ne pretvore u mnogobrojne formacije koje bi apsorbivale veliki deo ljudstva neophodnog u privredi i povećale ionako veoma velike materijalne izdatke za ratne pripreme.

U svim savremenim armijama danas su već uglavnom nađena mobilizacijska rešenja zasnovana na navedenim principima. I mada se sva ta rešenja — zavisno od materijalnih mogućnosti, geostrategijskog položaja, eventualnih ratnih ciljeva, ljudskih izvora i stabilnosti političko-društvenih sistema — u pojedinostima razlikuju, ipak sva imaju neke zajedničke osnovne karakteristike.

U većini savremenih armija osnovu mobilizacijske gotovosti čini formiranje tzv. prvog i drugog strategijsko-mobilizacijskog ešelona. Pri tome prvi ešelon predstavljaju jedinice koje su već u mirno doba sposobne — uz minimalnu ili nikakvu mobilizacijsku popunu — da izvrše svaki borbeni zadatak. Pod njihovom se zaštitom vrši i mobilizacija jedinica drugog strategijskog ešelona koje u mirno doba ili uopšte ne postoje ili imaju samo minimalno mobilizacijsko jezgro.

¹⁵ General-potpukovnik Petar Matić, *Rat u svetlu savremene tehnike*, časopis *Vojno delo* 6/62.

Brojni odnos snaga prvog i drugog strategijskog mobilizacijskog ešelona je različit, kako za svaku konkretnu armiju, tako načelno i za svaki vid oružanih snaga i rod vojske u okviru svake armije.

Dok je u KoV većine savremenih armija taj odnos u korist drugog strategijskog mobilizacijskog ešelona, dotle su borbene strategijske raketno-nuklearne snage, zatim jedinice RV i jedinice za aktivnu teritorijalnu PVO u mirno doba načelno organizovane i popunjene tako da u početnim borbenim dejstvima nema potrebe za većom mobilizacijskom popunom niti za formiranjem novih jedinica. Takav odnos u korist prvog mobilizacijskog strategijskog ešelona posebno je naglašen kod strategijskih raketno-nuklearnih snaga velikih sila. Ove snage ne samo što su već u mirno doba mobilizacijski potpuno gotove, nego imaju i precizno određene borbene zadatke za početni period rata, sa izračunatim elementima za svaki određeni cilj.

Na taj način, kroz razna nova organizacijska rešenja stvoreni su u većini savremenih armija uslovi da branilac u svako doba raspolaže dovoljno respektivnim snagama kojima može uspešno odgovoriti na iznenadan napad i sprečiti napadača da iznenađenjem postigne rezultate koji bi bili presudni po dalji tok i ishod rata. A to je od ne malog značaja na planu sprečavanja agresije i očuvanja svetskog mira, jer pri postojećoj opštoj ravnoteži snaga stvara jednake izgleda na pobedu i poraz i napadaču i braniocu.

Pukovnik

Branko BOSANAC